

Faktorer som kan påverka att barn och unga börjar använda tobak – detta har studerats i Norden

Faktabladet bygger på en litteraturöversikt som kartlägger forskningen om risk- och skyddsfaktorer för tobaksdebut bland barn och unga i nordiska länder. Studierna undersöker flera olika slags faktorer som kan påverka tobaksdebuten.

För att förebygga tobaksbruk är det viktigt att ta hänsyn till faktorer i barns och ungas livsvillkor och levnadsvanor som utgör en risk för eller skyddar från att börja använda tobak. För ett framgångsrikt tobakspreventivt arbete behöver man både förebygga riskfaktorer och stärka skyddsfaktorer genom insatser på olika nivåer.

Faktorer på flera nivåer har undersökts i nordiska länder

Litteraturöversikten visar att faktorer på flera olika nivåer och områden har studerats. De ingående studierna har undersökt om följande faktorer kan öka risken för att vissa barn och unga börjar använda tobak:

- individuella faktorer, till exempel hyperaktivitet eller impulsivitet, antisocialt beteende, beteende- eller uppförandeproblem, depressionssymptom, exponering för rökning i filmer, att sakna beslutsamhet att undvika tobaksbruk och sämre skolprestation
- sociala och samhälleliga faktorer, till exempel attityd till rökning, press att röka från kompisar, kompisar som använder tobak samt mobbing
- levnads- och arbetsförhållanden, till exempel familjemedlemmar som använder tobak, familjebakgrund, socioekonomi och vissa skolrelaterade faktorer.

Få skyddsfaktorer har studerats.

Faktabladet i korthet

Faktabladet sammanfattar en kartläggande litteraturöversikt som inkluderar tio studier från de nordiska länderna. Studierna har undersökt faktorer på flera olika nivåer och områden som kan påverka risken att barn och unga börjar använda tobak. Det rör sig om alltifrån individuella till sociala och samhälleliga faktorer samt levnads- och arbetsförhållanden.

I vår litteraturöversikt beskriver vi endast litteraturen och har inte värderat kunskapen genom att dra slutsatser om sambandet mellan en faktor och tobaksdebut.

Vad säger forskningen från andra länder?

Faktorer som har studerats i denna översikt har också undersökts i länder utanför Norden. Till exempel har en systematisk litteraturöversikt av 53 longitudinella studier (1), de flesta från länder utanför Norden, identifierat konsekvent i minst fyra studier faktorer som kan öka risken för att barn och unga börjar röka, såsom

- högre ålder eller årskurs
- individuella faktorer, till exempel sensationssökande eller rebelliskt beteende, mottaglighet för marknadsföring, exponering för rökning i filmer, att sakna beslutsamhet att undvika tobaksbruk och sämre skolprestation
- sociala och samhälleliga faktorer, till exempel kompisar som röker
- levnads- och arbetsförhållanden, till exempel familjemedlemmar som röker och socioekonomi.

Skyddsfaktorer var exempelvis högre självkänsla och föräldrakontroll.

Om det tobaksförebyggande arbetet

Detta faktablad är en del av Folkhälsomyndighetens kunskapsstöd för det tobaksförebyggande arbetet. Du hittar mer information på www.folkhalsomyndigheten.se.

Referenser

Wellman RJ, Dugas EN, Dutczak H, O'Loughlin EK, Datta GD, Lauzon B, et al. Predictors of the onset of cigarette smoking: a systematic review of longitudinal population-based studies in youth. *Am J Prev Med.* 2016;51(5):767-78. DOI:10.1016/j.amepre.2016.04.003.

Målgrupp

Faktabladet vänder sig till dig som arbetar med hälsofrämjande eller förebyggande insatser inom skolor, kommuner och länsstyrelser.

Tio studier från de nordiska länderna

Den kartläggande litteraturöversikten baseras på sökningar i vetenskapliga databaser efter longitudinella studier för perioden januari 2000 till februari 2020.

Litteratursökningen identifierade 2 670 studier, varav tio studier bedömdes som relevanta efter titel, abstrakt och fulltextgranskning. Fyra av studierna var genomförda i Sverige, två studier i Finland respektive Island, och en studie i Danmark respektive Norge. Alla studier undersökte barn och unga som vid uppföljningen var 18 år eller yngre. Antalet deltagare var cirka 700–3 000 vid baslinjen, och uppföljningstiden var i genomsnitt 4 år (intervall 0,5–10 år). Samtliga studier undersökte rökning och två studier undersökte även snus användning. Kvalitetsgranskningen av studierna visade att många hade en del brister, till exempel bortfall som riskerar att snedvrider resultaten.

Hela litteraturöversikten finns att läsa i rapporten "Kunskap om faktorer som kan påverka barns och ungas tobaksdebut – En kartläggande litteraturöversikt av longitudinella studier från Norden". Rapporten finns tillgänglig på www.folkhalsomyndigheten.se.